



ISI IHE 10

sitere na akwụkwọ IPCC kachasi ọhụrụ WGI - ndabere sayensị anyị ahụ

1 MGBANWE AHỤTUBEGHỊ OYIRI YA

Anyị na-enweta mmebi n'ime mgbanwe ihu igwe ọnatara n'oge gara aga. Mgbanwe ndị ahụ na-abịa n'ike n'ike, nke a na-enwetubeghị oyiri ya kemgbe puku kwuru puku afọ gara aga, ụfọdụ aburulariji agbanwe agbanwe. Okpomokwu zuru ụwa ọhụrụ erutela 1.1°C n'ime afọ iri gara aga [2010-2019] ma e jiri ya tonyere etu ọ dị tupu oge mmụba ụlọọrụ [1850-1900]. Ajo ikuku CO2 asujuola ihuigwe ugwu a karịcha etu ọ dị n'ime nde afọ abụọ gara aga.



2 AKAỌRỤ MMADỤ

Akaorụ mmadụ na-ebute pasentị otu nari okpomokwu elu ụwa a na-enwe taa. Akparamagwa ụmụ mmadụ, site n'iji mmanụ ọkụ (mmanụ, gas na coal) na mgbanwe iji ala eme ihe (okachasi igbutu osisi), na-ebute mgbanwe ndị na-emetuta mpaghara niile nke ụwa ma na-esiwanye ike.

3 MMỤBA IHE NDAPỤTA DỊ OKE EGWU

Akparamagwa mmadụ nari eme ka ihe ndaputa ụfọdụ dị oke egwu na-adaputawanye ugboro ugboro, na-akawanye njo, na-ewe ogologo oge ma na-agbanwe oge ha. Mgbagha adighi ya na ọhụrụ na ndị njo nke ebili mmiri oké osimiri na mgbawa ala, oké mmiri ozuzo, oké ọkọchị, na ọdachi ndị ọzọ dị oké egwu, abawanyela n'oge mmụba ụlọọrụ mmepụta ngwaahịa a.



4 CO2 NA-AGBAKỌTA

Tonne CO2 ọbụla a gbakwunyere n'ikuku na-enye aka n'ikwalite okpomoku n'elu ụwa. Ọ bụrụ na anyị akwụsị igbanye CO2 taa, okpomokwu ụwa ga-eguzon'ogo ọ dị ugwu a. A na-egbuwanye oge n' nke na-abawanye ọkwa nke ikpo ọkụ, yana ihe ize ndụ ndị metụtara ya.

5 MEE IHE UGBU A

Ọbụlagodi na ọhụrụ mbelata ikuku dij omimi, ikuku ga-eduga n'okwa ọkụ n'ime afọ iri abụọ na-abia, a ga-agafe oke 1.5°C n'ime afọ 2030. Ogologo mgbanwe ihu igwe gafere afọ 2040 yana ihe egwu dij na gburugburu ebe obibi na ọha mmadụ, n'aka nke ọzọ, dabere na nhọrọ na omume nke taa.

6 MMETỤTA DỊ OGOLOGO OGE

Mgbanwe na oke osimiri nke ụwa na mpaghara oyi kponwuru agaghị agbanwe agbanwe n'otutu ọgbọ dij iche iche, mana enwere ike ibelata ọhụrụ ha site na igbochi ikpo ọkụ, nke dij mkpa maka mgbanwe. Ọkwa mmiri ga-aga n'ihu na-arị elu karịa puku afọ na glaciers ga-aga n'ihu na-agbaze ruo otutu iri afọ, ọbụlagodi mgbe okpomoku zuru ụwa ọhụrụ kwusiri ike.



7 OTU ỤZỌ N'ỤZỌ IRI NKE OGO OGO

Mmụba ọ bụla ọzọ nke okpomoku na-aga n'ihu na-eme ka otutu mgbanwe dij elu na ihu igwe anyi: oke oke, okirikiri mmiri, iri elu oke osimiri nwere njikọ chiri anya na ọkwa okpomoku. Okpomokwu nke nwere 1 n'ime 50 ohere ime tupu oge mmeputa ihe ga-abu ugboro 9 karịa ka ọ ga-eme na 1.5 Celsius C nke okpomokwu ụwa, na 14 ugboro karịa na 2 Celsius.

8 A NA-ANWALE IGWE MMIRI CARBON

Oke osimiri na biosphere na-abanyezi ọkara nke ihe ikuku CO2 mmadụ kpatara. Okpomokwu siri ike ga-ebelata oké nke carbon ha na-amikoro.



9 TỤLEE IHE NIILE

Ọ dij mkpa ka atule ụfọdụ ihe omume nwere obere ohere maka mgbanwe na ntule ihe egwu n'ihu na ha ga-enwe nnukwu nsonaazụ maka gburugburu ebe obibi na ọha mmadụ. Dij ka ihe atụ, oké ọhịa Amazon na-anwu ngwa ngwa, mgbanwe mberede na-ekesa n'oké osimiri ma ọ bụ agbaze nke okpu ice. Ọkwa dij elu nke ikpo ọkụ, ka ihe ize ndụ nke ihe ndi dij otu ahụ na-abawanye.

10 URU NGWA NGWA

Usoro ndi e mere iji belata ikuku ikuku griin haus nwere uru ahụike ọha ozugbo. Mbelata iji mmanụ ọkụ na-eme ka mma ikuku dij mma. Ọzokwa, imachi ikuku methane ọ bughị nanị na-egbochi ikpo ọkụ na-adiru nwa oge kamakwa ozone dij n'elu, ikuku ikuku na-emery ahụ ike na ihe ọkuku.





ISI IHE 10

sitere na akụkọ IPCC kachasi ọhụrụ

WGII - Mmetụta, mmeghari na adighi ike

1 MGBANWE IHU IGWE NA-EMETUTA ODIDI NA OHA MMADU

A na-ahụ mmetụta ọjọọ nke mgbanwe ihu igwe n'ụwa niile. Ihe ize ndụ ndị na-atụ egwu na-ebute na-egbochi nkwekọchi nke sistemu anyị. Site na ntụkwasị obi dị elu, mmụba okpomoku na oké ọkọchị nwere ike jikọta na ihe egwu egwu, nke a nwere ike ihulari na ugwu Nigeria.



2 OKARA NKE MMADU DI OKE NGWA NGWA

Ndị ogbenye na mba ndị ka na-emepe emepe bụ ndị kacha emetuta mgbanwe ihu igwe, n'agbanyeghi na ha enyeghi obere ihe na okpomoku ugwu a. Ihe ngwota jikotara onu na nke na-ejikota usoro na-adabere na nha nhata na mmekeji mmadu na ibe ya na ihu igwe na-ebelata ihe ize ndu ma mee ka mmepe ihu igwe na-agbanwe agbanwe..

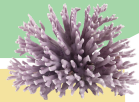
3 MMETUTA NA-ETO ETO MA NA-EYI EGWU NA AFRICA

N'agbanyeghi oganihu na mmeghari ahụ, a na-emetuta mmadu na odidi odidi uwa. Nkezi okpomoku arigoro site na 1 ruo 3 Celsius n'Ebe Odida Anyanwu Africa ma e jiri ya tonyere nkezi uwa nke 1.1 Celsius. Mgbanwe ihu igwe ebelatala nchekwa nri site na mfu n'ihe okuku, oke oha, anu ulo na azu azu, njo nri nri, nnweta na nkesa, yana onu ahia. O nwekwara mmetuta ojoo na ahike mmadu, akurungwa, ike, akurungwa mmiri na akunuba. Ihe omume ihu igwe na kontinent ndi ozo nwere ike imetuta Africa site na ahia zuru uwa onu.



4 IHE IZE NDU NA MPAGHARA NA NGALABA NIILE

Ihe ize ndu ihu igwe na-abawanye na okwa okpomoku zuru uwa onu. Abujo n'ime ihe egwu di na akuku uwa Africa bu oke osimiri, na oke mmiri ozuzo. Ihe ndi a putara ihè nke nke uku na Naijiria, ebe dika Lagos na-ejuputa kpankpan n'oge ndia n'udi n'enweghi mgbanwe. Iju mmiri, di ka nke na-adibeghi anya na Nigeria, yikariri ka o ga-akawanye njo. Iju mmiri dika nke anyi nwere ugbuga na Naijiria were ike iba uba. Ihe ize ndu ndi ozo bu ebili mmiri oku ma uko mmiri nke ga ebute oke onwu na orja di iche iche n'etiti ndi bi na akuku ahu. Ihe egwu ndi a na-akawanye ujọ n'ime obodo mepere emepe na gburugburu osimiri.



5 UDINDU DI ICHE ICHE DI ELU UWA:

Usoro gburugburu ebe obibi nke anyi dabere na ya erutela n'oke nke na-agaghi alaghachi azu, karisja n'ihe nrugide mmiri na ebili mmiri na-ekpo oku n'elu ala na n'oke osimiri (dika ihe ndi bekee kporo coral reefs). Ihe ruru ogo n'ime otu nari nke udi mbara ala na eyi egwu ikpochapu otuto ma o buru na a ga-enwe okpomoku zuru uwa onu nke selesos nke ato. Iji ala na akurungwa nke oke osimiri nwere mmetuta na-emebi ihe na gburugburu ebe obibi nke anyi dabere.

6 NNOGIDE NA IMERI IHE IZE NDU NDIA

Mbelata mfu na mmebi ga adigide ma oburu na anwaputa uzọ puru iche na ebelata oké mmebi. Udi ndu ihe-ubi, njikwa oke ohia, njikwa oké osimiri, na nchikota ihe omuma nke ndi obodo nwere ike inye aka gbochie ihe ize ndu ma choputa ngwota dabere na gburugburu ebe obibi di iche iche



9 NTUGHARI NA MMEPE NKE NA-AGBANWE IHU IGWE NWERE IKE IBU NAANI USORO, GUNYERE AKUKU UWA AHU, IKPE ZIRI EZI, NA NKE ZIRI EZI

Goomenti, ndi mmadu na ndi na-eme ihe nkiri na-ebelata ihe egwu karja nke oma site na nhazi, usoro, na nsonye. Mgbanwe ziri ezi na nke ziri ezi na-eme mgbanwe na mbelata, na-ebelata ahaghi nhata.

7 MGBANWE NAANI EZUGHI IJI GBOCHIE MMUBA NKE IHE EGWU IHU-IGWE

"Oke siri ike" nke okwa oke osimiri na-ebili, ebili mmiri okpomoku na uko mmiri ozuzo putara na mbelata nke ikuku GHG di ngwa ngwa. Otu uzọ n'uzo iri o bua nke okpomoku zuru uwa onu na-eme ka mmeghari ahu dikwuo mgbagwoju anya.

8 OGHERE IJI BELATA IHE-IZE-NDU NDIA ANAGHI UBA

Ufodu mmetuta mgbanwe ihu igwe nwere ike ghara ibelata. Inweta mgbanwe na-enwe oge, mana mgbe ufodu o naghi ezuo n'ihu ihe-ize-ndu na amuba oge nile. Emeghi ngwa na ebute odachi n'akuku uwa ebe ihe-ize-ndu ndia di.

10 MMEKORITA DI N'ETITI GBURUGBURU EBE OBIBI NA NDI NA-ELEKOTA MMADU

Otutu ndi na-eme mgbanwe, dika ihe atu metutara nri ma o bu atumatu ime obodo, na-akwado mmezu nke ebumnuche UN Sustainable Development Goals: mbelata ida ogbenye, agu, ahaghi nhata, mfu nke udi ndu di iche iche na inweta ike carbon di ala. Mgbanwe mgbanwe ihu igwe na mbelata ikuku griin ha nwere ike na-agbakọ aka onu.





ISI IHE 10

sitere na akwụkwọ IPCC kachasi ọhụrụ

1 AKWỤKWỌ NGHANYE (NKE DỊ BEKEE KPỌRỌ EMISSION)

WỌ bụ ezie na mba ụfọdụ enweela ike ịga nke ọma n'ibelata oké ikuku na mba ha na iji kwekọọ na ọnọdụ selesos gbukwonyere abụọ (+2 Celsius) ikuku ụlọ udundi nke ndị oyibo kpọrọ 'green house' (GHG) ka na-arị elu. Enweghị atumatu ihu igwe ọhụrụ, okpomoku nwere ike iru +2.2 ruo +3.5 Celsius na njedebere nke narị afọ! Iji dobe ya n'okpuru +1.5°C, anyị kwesiri ibelata ihe ọkụkụ anyị opekata mpe 43% n'afọ 2030 wee rute oke ikuku tupu 2025.

3 NKESA EMISSIONS

A na-ekesa ihe ndị na-esi na ya pụta n'uzọ na-ezighi ezi. **10% kasị baa ọgaranya** na-ebuputa n'etiti **36 na 45%** nke ihe niile ikuku griin haus. Ndi mmadu na mba ndi mepere emepe na-ebunye ton **13 CO2 kwa afọ** ná nkezi, vs. **1.7 ton kwa afọ** maka ndi nọ ná mba ndi na-emepebeghi emepe.



5 ZENARỊ/MGBANWE/MMALITE

Ọganihu teknuzụ dī mkpa, Otú ọ dī, ọ gaghi ezuru, a ghaghikwa ileba anya **iji zere mmetuta nloghachi**. Dika omumaatu, ekwesiri izere njem di anya (site n'ugboelu), ebe a ga-enwe mmasi na njem njem, ije ije ma o bu inya igwe. N'ikpeazu, **ikwalite nruputa ike di mkpa**, karisia maka ulo na ulo oru.

6 AKARA MAKAMA MEMME

Otu n'ime ihe ndi bu isi maka ime ihe bu mgbanwe nhazi ndu. Omume nke onye o bu la, o bu ezie na o ga-enwe mmetuta ma o buru na akwado ya site na iru mgbanwe n'ozuzu ya. Mgbanwe a ga-enye ohere mbelata 40 ruo 70% nke ikuku, okachasi site na amuma zuru oke.

(usoro atumatu na omume kwa ubochi nke na-ezere ochicho maka ike, ihe, ala na mmiri ma na-ebuga odimma mmadu maka ndi niile no n'ime oke ala)

Q dikwa mkpa na:

- **Kwusi iji mmanu oku sitere na oku eletrik yana nbibi oku eletrik**
- **Kwusi igbutu osisi ma mubaa mweghachi ala**

9 IWU & EGO

Ihe kariji okara nke ikuku ikuku zuru uwa onu bu nke a na-achikwaghi achikwa, mana nke a bu isi ihe na-ejighi ya mee ihe. Dika omumaatu, **onu ahia carbon nke \$100per tonne nke CO2** ga-akwado usoro mbelata nke nwere ike belata ihe okuku zuru uwa onu site na 2030. N'ozuzu, **ntinye ego ugbu a na mgbanwe ezughu oke**. Nnukwu ihe ima aka ga-abu ikwado iwu iji megharja isi ego di

WGIII - mbelata ikuku

2 MKPA OSO NGWA NGWA MAKA IHE OMUME

Anyi abanyelarị n'uzo igafe mmefu ego carbon +1.5°C site na 2030, dabere na ngwakota ike di ugbu a. Mana itinye ego mmanu oku ọhuru ka na-aga n'ihu. **ANYI ga-eme ngwa ngwa, mechie osisi fosil di ugbu a ma machibido mmanu oku itinye ego.**

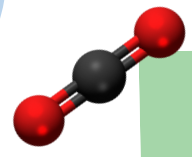


4 NGWOTA TEKNUZU & MGBANWE OHA

Mmepere teknuzu na nso nso a na ngwa ngwa na-akwado mgbanwe ike:



Ihe ima aka ndi a bu nka na uzu na nke anyi ahụ ma karija nke oha na eze na ndoro ndoro ochichij. Mgbanwe di mkpa na nhoro nri anyi maka nri na-eri anyi di obere bu ihe atu nke ngwa oru siri ike



7 MWEPU CO2

Mwepu nke CO2 iji wepu ihe mkpofu ihe siri ike na-akwusi bu ihe a na-apughu izere ezere iji nweta **nnopuiche carbon** mana nnukwu ihe ima aka di n'ihu (n'ihe gbasara nka na uzu, njikwa ala, na nnabata oha mmadu, n'etiti ndi ozo)

8 OBODO

Obodo na usoro ime obodo ugbu a bu isi ihe na-ebute ikuku ikuku griin haus. **Ngbanwe usoro nke omume obodo** anyi di mkpa ma nwee ike ibelata ihe okuku anyi site na **26%** site na 2030.

10 AHURU MMADU

Mbelata GHG na-agakwa **aka na otutu ebumnuche mmepe na-adigide**, okachasi gbasara ahuike mmadu: idi mma ime ulo na n'ezu, ngaghari na-aru oru, nri ahuike na ndi ozo.

